

Kærgaard.

Af Bankdirektør **J. Madsen** i Jerne.

UDE i det sydvestlige Hjørne af Hunderup Sogn ligger endnu en Rest af den gamle Hovedgaard Kærgaard. Den ligger kønt i en lille Bøgeskov, som er den sidste Rest paa Vestkysten af de store Skovstrækninger, der i sin Tid strakte sig fra Vesterhavet til Østersøen. I Præsten Knud Langs Optegnelser i Vilslev Præstegaards Arkiv nævnes ved Aar 1766 tre Lunde ved Kærgaard: Sønderlund, Fruerlund og Nørlund; men i hans Indberetning til Erik Pontoppidans „Danske Atlas“, som findes i Rigsarkivet, meddeler han: „Ved Vesterhavet finder man fast ingen Skov; thi naar jeg undtager Herregaarden Kærgaard i mit Annekssogn Hunderup, som ligger ved Grænsen af Sønderjylland og har *tre à fire* ret smukke smaa Lunde omkring sig, hvor der findes hist og her nogle faa gode og anselige Ege- og Bøgetræer, foruden en Mængde af Hessel, Birk etc., forekommer ingen Skov af nogen Betydenhed ved Havsidens.“ Sønderlund laa omkring den nuværende Lundagergaard og har senere faaet Navn af „Hollænderskoven“. Den forsvandt ved Aarhundredskiftet, idet Ejerinden solgte hele Skoven til Ophugning. Det offentlige anlagde Sag imod hende.

men hun blev ved Højesteretsdom sidst paa Aaret 1906 frikendt. Fruerlund, eller som den nævnes i Folkemunde „Frowlund“, og Nørlund er Navnet paa et Par Steder paa Kærgaards Mark, og indtil for henved 50 Aar siden fandtes her endnu en Del Skovrester.

Indtil Fru Margrethe Rosenørns Død 1786 havde Kærgaard været i Adelen Besiddelse, i det mindste fra Aarhundredet før Reformationen; men hvor langt dens Historie gaar tilbage i Tiden, kan vanskelig opspores. Hos Dr. Terpager i hans Rip. Cimbr. pag. 164 findes en Donationsakt, hvor iblandt andre Gaver for at holde Messe i Dronning Margrethes Kapel i Ribe er givet „IX marce de curia in Kiærgarh“, hvorved ikke lettelig kan forstaas nogen anden Gaard end denne, efterdi der findes adskillige Bøndergaarde af samme Navn, men ingen, som kan fortjene det Navn af „curia uden denne alene“.¹

Da „Danske Atlas“ udkom,² hørte der under Kærgaard Hovedgaard ca. 44 Tdr. Hartkorn.³ Dens Jordtilliggende omfattede foruden de 3 Gaarde, der ligger i Skoven eller Skovbrynet, tillige den sydligste Gaard i Hundrup By, der for Tiden ejes af Peder Hjort, alle Ejendomme paa det saakaldte „Kærgaardsmark“: Fruerlund, Nørlund, Lundagergaard og Lundagerholm. Desuden hørte til Kærgaard den store Eng i Vilslev Enge „Føllehave“ paa ca. 22 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land „Udgrobene“, som er maalt 38 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land, men beregnes til 48

¹ Knud Langs Optegnelser.

² „Danske Atlas“ udkom i Aarene 1763 til 1781.

³ Nøjagtig: Hovedgaarden 43 Tdr., 3 Skp., 2 Fdk., 1 Alb. efter gl. Matr., Skovskyld 1 Td., 2 Fdk., Bøndergods 457 Tdr., 7 Skp., $\frac{3}{4}$ Alb. og Tiender 73 Tdr. 6 Skp.

Tdr. Endvidere hørte til Kærgaard en Eng i Darum Enge, „Tueeng“ kaldet, paa $21\frac{1}{2}$ Tdr. Land. Af Skov fandtes 60 Tdr. Land samt 458 Tdr. Hartkorn Bøndergods og Tiender 74 Tdr., beliggende i Vilslev, Hunderup og Darum Sogne. Hele Vilslev By var Fæstegods til Kærgaard med Undtagelse af den Gaard, der nu ejes og beboes af Simon Pedersen; den hørte under Ribe Domkirke. Da den Del af Vilslev Sogn, der ligger Nord for Kongeaaen, har 227 Tdr. Hartkorn, Darum Sogn 258 Tdr. Hartkorn og Hunderup Sogn 94 Tdr. Hartkorn foruden det, der hørte under Hovedgaarden, saa kan det se ud til, at Vilslev By og Hunderup og Darum Sognes Bøndergods paa ca. 100 Tdr. Hartkorn nær har hørt under Kærgaard. Men nærværende Opgivelse af Hartkornet er imidlertid efter den nye Matrikel, Opgivelserne i „Danske Atlas“ er efter gammel Matrikel. Ved den nye Matrikel blev Hartkornet i Vilslev By forøget med noget over 20 Tdr., Darum og Hunderup Sogne med forholdsvis lige saa meget, og fradrager vi Vilslev Præstegaards Hartkorn, ca. 20 Tdr., Darum Præstegaards Hartk. ca. 12 Tdr., Domkirkens Gaard 4 Tdr., og Anneksgaarden i Hunderup tilligemed Hartkornsforøgelsen, saa faar vi paa det nærmeste de 458 Tdr. Hartk. ud af det. Ganske vist er det ikke udelukket, at Kærgaard kan have haft Fæstegods uden for de 3 Sogne — der nævnes et Sted i Holsted og fire Steder i Nørre Lintrup¹ — men næppe af nogen Betydning.

Det er i Nutiden en ret almindelig Opfattelse af

¹ Se Avktionskonditionerne af 25. Oktbr. 1786, som findes i en gammel Kirkeprotokol i Vilslev. Indtægten af disse 5 Steder, 12 Rdl. 6 Sk. henlægges til Vedligeholdelse af Gravkammeret i Hunderup Kirke.

Fæsteforholdet, at hele Byer udelukkende hørte under samme Hovedgaard; men det er saa langt fra Tilfældet — Kærgaard danner her en Undtagelse —, at Ejendommene i de enkelte Byer mange Gange hørte under forskellige Hovedgaarde eller Stiftelser. Og særlig var dette Tilfældet i det attende Aarhundrede, da det synes, som om Fæstegodset har været Genstand for en ret livlig Handel. Det attende Aarhundrede var jo en Nedgangstid for Adelen i Vestjylland. Dens Indtægter svarede ikke til det Liv, den førte, med mindre den ved Hoftjeneste, Krigstjeneste eller Statstjeneste var i Stand til at forøge dem. Da den vanskelig forstod at sætte Tæring efter Næring, greb den ret ofte til det Middel at sælge Fæstegodset. Vi ser derfor, at baade Præster, Købstadborgere og Storbønder paa den Tid kommer i Besiddelse af Fæstegods.¹ Saaledes er det ikke gaaet til paa Kærgaard, Godset blev holdt sammen under Fru Margrethe Rosenørns dygtige Styrelse i de 38 Aar, hvori hun sad Enke. Først i sine sidste Leveaar har hun begyndt at sælge af Bøndergodset; thi i Avktionskonditionerne af 25. Oktbr. 1786 nævnes kun 202 Tdr. Hartkorn Bøndergods; men det har været af helt andre Grunde.

Selvfølgelig har Fæsterne i Vilslev, Darum og Hunderup Sogne ydet Hoveri til Kærgaard, og det vedblev ogsaa, indtil Bønderne selv købte deres Gaarde til Selvejendom; vore Bedsteforældre vidste nok at fortælle derom. Men Hoveriet kan næppe have været trykkende, da det kun er gaaet ud paa at drive de under Hovedgaarden liggende Hovmarker. Det vil altsaa sige, at en Gaard paa 6 Tdr. Hartkorn skulde

² Se Afhandlingen om Mag. Mat. Castensen i „Fra Ribe Amt 1906“.

drive en Td. Hartkorn af Hovedgaardens Tilliggende. Der spildtes heller ikke lang Tid paa Vejen til Hovmarken der næppe for nogen var over en halv Mil. Der kan tænkes to Tider, da Ægtkørsel har tynget, nemlig da Niels Lange i det sekstende Aarhundrede flyttede Gaarden til dens nuværende Plads, og da Fr. Gersdorff i Slutningen af det syttende Aarhundrede genopbyggede den forfaldne Borg. Ugedagstjenere har der næppe været til Kærgaard, ellers havde Fr. Gersdorff vel ikke haft nødig at bruge en Kommando Soldater som Haandlangere ved sit Byggeri. Ugedagstjenernes Hoveri var det utaaleligste. Oprindelig var det kun jordløse Husmænd, „som sad for Herregaardens Port“, men strakte sig senere mange Steder til hele det Sogns Beboere, hvori Hovedgaarden laa. Disse Ugedagstjenere kunde sættes til alt muligt Arbejde, som slet ikke havde med Avlingens Drift at gøre. I det hele taget har Bønderne her i Vestjylland og ikke mindst paa Kærgaard haft milde Herskaber. Her findes ikke Sagn om Voldshandlinger og Stridigheder mellem Herremænd og Bønder. I førnævnte Indberetning af Knud Lang til „Danske Atlas“ skriver han ogsaa: „Man kan og sige til Husbondernes Berømmelse paa de fleste Steder her i Egnen, at de selv ej lidet contribuere til Bøndernes Opkomst, idet de gemenlig tage taalelige Indfæstninger af dem, skaaner dem, det mest muligt er, for alt ekstra Arbejde, lader altid Børnene, naar og hvor det er muligt, beholde Forældrenes Gaarde.“

Til Kærgaards Herligheder hørte ogsaa en Vandmølle, som har ligget paa det Sted, hvor Darumvejen støder til Vilslev-Hunderupvejen. Her fandtes i sin Tid et Skaar i Skovdiget, som var lukket med en blaa

Laage, saa Stedet lige til vor Tid er bleven betegnet „Ved den blaa Laage“. Men hvorfra fik Møllen Vand? spørger vi, her er jo ikke en eneste Draabe Vand at se. Jo, Nord for Darumvejen laa den Gang Mølle-dammen, og det er jo ogsaa tydeligt nok, at Vejen ad Darum er anlagt paa den gamle Mølle-dæmning. Mølle-dammen fik sit Tilløb fra en lille Bæk, som løber inde i Skoven, og som for 50 Aar siden var anderledes vandførende end i vore Dage. Denne Bæk forsynede Gravene omkring Hovedbygningen med frisk Vand, og derfra blev Vandet ledet ud i Mølle-dammen. Denne har ingen Steder haft nogen større Dybde, næppe over et Par Alen paa det dybeste Sted. Heller ikke har Vandbeholdningen været tilstrækkelig til nogen synderlig stor Mølle-drift. Man véd heller ikke om at sige, at Bønderne har haft Møllepligt til Kærgaard, noget som ellers har været almindeligt ved saa mange Hoved-gaarde. Da der ved Vandmøllens Nedlæggelse kunde indvindes et ret betydeligt Jordstykke, saa blev den nedbrudt ved Aaret 1766, og en Vejrmølle blev bygget i Stedet for ved Frøsiggaard. Det var en firkan-tet Stubmølle, hvortil Værket fra Vandmøllen blev be-nyttet. Saalænge der fandtes Mølle ved Frøsiggaard, blev den i Folkemunde altid benævnt „Kærgaards-mølle“. Stubmøllen brændte sidst paa Vinteren 1845 ved Selvantændelse. Dagen i Forvejen havde det blæst temmelig godt, og man havde haft travlt ved Pille-kværnen. Natten derefter stod Møllen i lys Lue. Den følgende Sommer opførtes en meget smuk hollandsk Vejrmølle paa den gamle Tomt. Den nedbrændte ved Lynnedslag i Oktober 1858. En Flagstang inde i Frøsiggaards Have betegner den Plads, hvor Vejrmøllen i sin Tid har staaet. Ejeren af Frøsiggaard

lod saa i Sommeren 1859 Møllen opføre i Hunderup, hvor den endnu staar. Vandhjulet fra den gamle Vandmølle blev benyttet ved Opførelsen af en Stampemølle, der kom til at ligge noget Syd for Kær-gaards Hovedbygning, hvorhen den gamle Skovbæk blev ledet. Stampemøllen nedbrød den daværende Ejer af Kærgaard ved Aaret 1830, og saa blev den flyttet til Jestedmølle, og der stod den indtil hen i 1850erne ca. 100 Alen Øst for Vandmøllen, da den blev nedreven og erstattet med det nuværende Stampeværk.

Indtil først i 1840erne stod der som Østrelængde paa Frøsiggaard en Hestemølle, i Folkemunde hed den „Rosmøllen“. Den fortjente egentlig ikke Navn af Rosmølle eller Hestemølle, da den altid blev trukken af et Par Stude. Paa den Tid blev den flyttet fra Gaarden og kom til at staa lige over for Stubmøllen Øst for Vejen. I den var indlagt en mindre Kværn til Rug samt et Boghvedeværk. Dette sidste kunde ikke faa Plads i Stubmøllen, Rugkværnen kunde til Nød benyttes i Vindstille. Her stod den indtil et Par Aar, før den hollandske Vejrmølle nedbrændte, da Rosmøllens Værk blev indlemmet i den. Om Rosmøllen er bygget samtidig med, før eller efter Stubmøllen, kan ikke afgøres.

Kærgaard har ikke alle sine Dage ligget paa samme Sted, hvor den nu ligger. Knud Lang fortæller i sine Optegnelser, at der 400 Alen sydligere findes et Voldsted, som kaldes „Gamle Kærgaard“, og han mener, at dér har den gamle Gaard ligget. „Danske Atlas“ omtaler ogsaa, at der findes Rudera af den gamle Borg. Ude i Mosen Syd for Skoven ligger ganske rigtig en Høj, som for et halvt Aarhundrede siden benævnedes

„Møgelkærhøj“ (Højen ude i Møgelkær), og i min Barndom fortalte man, at paa den skal den gamle Kærgaard have ligget. Endnu den Dag i Dag findes Spor af Volde og Grave. Her har Slægten Lange med de 3 Roser i Vaabenskjoldet i over et Aarhundrede boet, indtil ved Midten af det 16. Aarhundrede Niels Lange formodentlig flyttede Gaarden til dens nuværende Plads og opbyggede den i 4 sammenhængende Fløje. Efter Knud Lang skal Generalløjtnant Fr. Gersdorff i Slutningen af det 17. Aarhundrede have ladet denne Niels Langes Gaard nedbryde, „som da var forfalden“, og fra Grunden af¹ paany opbygge med stor Bekostning. „Samme Bygning er saa anseelig og smuk som paa faa andre Steder her i Landet, opført af Grundmur i 3 Fløje, hvoraf den mellemste (den østlige, Hovedfløjen) er 2 Etager foruden gevælbte Kældere. Ved samme Gaards Bygning, som er forsynet med Grave og 2 Vindebroer, blev med særdeles kongelig Bevilling brugt en stor Kommando Soldater, hvilke udi Kongens Sold gjorde derved Tjeneste som Arbejdsfolk og Haandlangere under Kommando af Løjtnant v. Ørken. Øverst i Frontespicen af det mellemste store Hus findes de Bogstaver F. v. G. og E. M. K. med Aarstal 1695.“

En stor muret Trappe fører fra Øst op til Hovedindgangsdøren midt paa Fløjen, og under denne findes et snævert hvælvet Rum, som endnu bærer Navn af „Hundehullet“. Inde i Borggaarden findes en høj Trappe af tilhugne Kampesten, der fører op til en Indgangsdør i den søndre Sidefløj. Døren fører ind til en lang Korridor langs Gaardsiden i hele Fløjens

¹ Det kunde dog maaske være et Spørgsmaal, om ikke de gamle hvælvede Kældere i det mindste for en Del kunde være Levninger af Niels Langes Borg.

Længde. Oven over Døren findes Fr. Gersdorffs og E. M. Krag's Navnetræk. Lige over for midt paa den nordre Sidefløj findes det samme Navnetræk, og her maa vel sagtens have været Indgangsdøren til denne Fløj. Alt hvad der ligger Nord for Hovedindgangen mod Øst samt hele den nordre Sidefløj er nu i over et Par Menneskealdre blevet benyttet som Avlsbygninger. De gamle hvælvede Kældere under hele Hovedfløjen og den søndre Sidefløj er velbevarede, og de hensætter Beskueren til en fjern Fortid, naar han træder ind i disse skumle Gange og snævre Rum med de mægtige Buer, halvmørke som de er, skønt de næsten ligger helt over Jorden. I det sydvestlige Hjørne i Hovedfløjen, hvor Hvælvingerne er mest medtagne, fandtes en nedadgaaende Hvælving, som har gaaet under Navn af „Løngangen“¹ og efter Folkesagnet skal føre ud til „Gamle Kærgaard“. Hvælvingen var meget brøstfældig, og som Barn blev jeg advaret imod at gaa derind; thi ikke alene kunde jeg staa Fare for at blive ramt af nedfaldende Murbrokker; men en Mand, der i sin Tid havde vovet sig for langt ind i Løngangen, var bleven bortført af onde Magter. Et andet Sted omtrent under Indgangen fra Hovedtrappen fandtes et tilmuret Rum, hvor *den onde* skal være nedmanet. Da Præsten imidlertid ikke kunde faa ham manet helt ned, maatte man vælte et Kar over ham og mure Rummet til. Saa vilde man da engang undersøge, hvorledes det hang sammen. Med en Jærnstang brød

¹ Med Løngangen hænger det maaske saaledes sammen, at det nok er Nedgangen til Kælderen under Taarnet; thi man vil vide, at Hovedfløjen har været flankeret af 2 Hjørnetårne. Om de har hørt til Niels Langes eller Fr. Gersdorffs Borg, er et andet Spørgsmaal.

man Hul paa Muren, fandt ogsaa Karret, og med Jærnstangen løftede man det et Stykke i Vejret; men da lød der en hul Røst ud fra Rummet: „Let¹ højere op!“. Saa lod man Karret falde og skyndte sig med at mure Hullet til. Nicolaj Askov, som selv var Murmester og til en Tid Medlem af Bestyrelsen for Fattiggaarden, kendte det gamle Sagn og kunde nok have Lyst til at undersøge Sagen lidt nøjere. Ved hans Undersøgelse viste det sig, at Hvælvingen over Rummet var beskadiget, og at man derfor havde fyldt Rummet med Murbrokker. I den nordre Ende af Kælderen i Hovedfløjen findes en Ovn, der gaar ind i den nordre Fløj, og som sandsynligvis i sin Tid er benyttet til Brødbagning; den gaar under Navn af „Jomfruvovnen“, og der gaar det Sagn, at en Jomfru skal først have druknet sit nyfødte Barn i Mølledammen ude ved „den blaa Laage“ og siden brændt det i Ovnen. Derfor vil man endnu i vore Bedsteforældres Tid have set en hvid Kvindeskikkelse ved Nattetid vandre mellem „den blaa Laage“ og „Jomfruvovnen“. Et andet Sagn fra Kærgaard er knyttet til en Ligfærd. Da Generalløjtnant Fr. Gersdorff var død, havde der til Jordefærden samlet sig et stort og prægtigt Følge og deriblandt hans to Sønner. Ligkisten var sat ind i Ligvognen, der var forspændt med 6 sorte Heste. Saa træder den ene af Sønnerne frem og siger: „Kør i Guds Navn!“; men saa stejlede alle Hestene, de kunde ikke trække Vognen. Da siger den anden Søn: „Kør saa for Fanden!“, saa kunde Hestene trække Ligvognen. Saaledes lyder Familietraditionen, men Folkesagnet har udformet den videre; i Følge det gik det godt, indtil Ligvognen kom ud paa Vindebroen, hvor-

¹ Let = løft.

under der var rindende Vand, saa standsede først Vognen.

Et Folkesagn vil vide, at Kærgaard engang i de allerældste Tider har ligget ude paa Herredsbjerg¹ i Vilslev Enge, og at der skal gaa en Løngang fra „Gamle Kærgaard“ derud. Knud Lang omtaler en Vej, han vil have sporet fra Kærgaard til Herredsbjerg over Darum Mose, som gaar under Navn af „Kosstivej“², og han fortæller, at der gaar Sagn om, at paa den skal to Jomfruer være bleven myrdede. Men Kosstivej har nu aldrig ført fra Kærgaard til Herredsbjerg, med mindre her foreligger en Navneforveksling, som forresten ikke er saa sjælden.³ Den Vej, der i vore Dage gaar under dette Navn, fører fra Darum over Mosen til Vilslev, men maa jo saa have krydset Vejen mellem Kærgaard og Herredsbjerg. Det er nok tænkeligt, at der kan have ligget en Borg ude paa Herredsbjerg til Landets Forsvar paa en Tid, da Ribe By som Handelsstad og til Tider Kongesæde har spillet en betydelig Rolle, og denne Borg kan godt have staaet i Forbindelse med Kærgaard, der, især mens den har ligget ude i Møgelkær,⁴ omgiven af Kær og Sumpe, har været let at forsvare. Knud Lang omtaler en anden Vej, der har gaaet fra Kærgaard over Vilslev Mark til Gredstedbro og skal være anlagt af Peder Lange, hvorfor den ogsaa kaldtes „Peder Langes Vej“, men som paa hans Tid allerede var nedlagt. Paa Vilslev Mark kan ikke findes mindste Spor af Peder

¹ Herredsbjerg   Herridsbjerg = Haraldsbjerg.

² Kosstivej = Kors-sti-vej.

³ Flere Steder finder vi Vejnavne overførte til hosliggende Agre f. Eks. Forte, og saaledes kan Navnet paa den ene Vej godt være overført til den anden.

⁴ Det store Kær.

Langes Vej, heller ikke Benævnelser, der kan pege hen derpaa; men derimod mener jeg at have fundet Spor af den ude i Mosen til Nordøst for Frøsiggaard. Vel stiler den ikke i lige Retning efter Gredstedbro, lidt for vestlig, men over det smalleste Sted paa Mosen.

Som Hovedgaard kan vi altsaa spore Kærgaard langt tilbage i den katolske Tid; men af Ejere kender vi ingen ældre end Henrik Esgesen (Lange), som ejede Kærgaard ved Aaret 1440. Hans Søn Esge Henriksen fik Gaarden efter ham; men han synes at have solgt den til sin Frænde Thomas Lange, der var Ærkedegn i Rjibe, og som døde ved Aaret 1502. Efter Thomas Lange arvede Gunde Lange Kærgaard; men han maa have afstaaet den til sin Broder Hans Lange († 1535), der var gift med Maren Spend, og hvis Søn Niels Lange ejede Kærgaard til sin Død 1565.

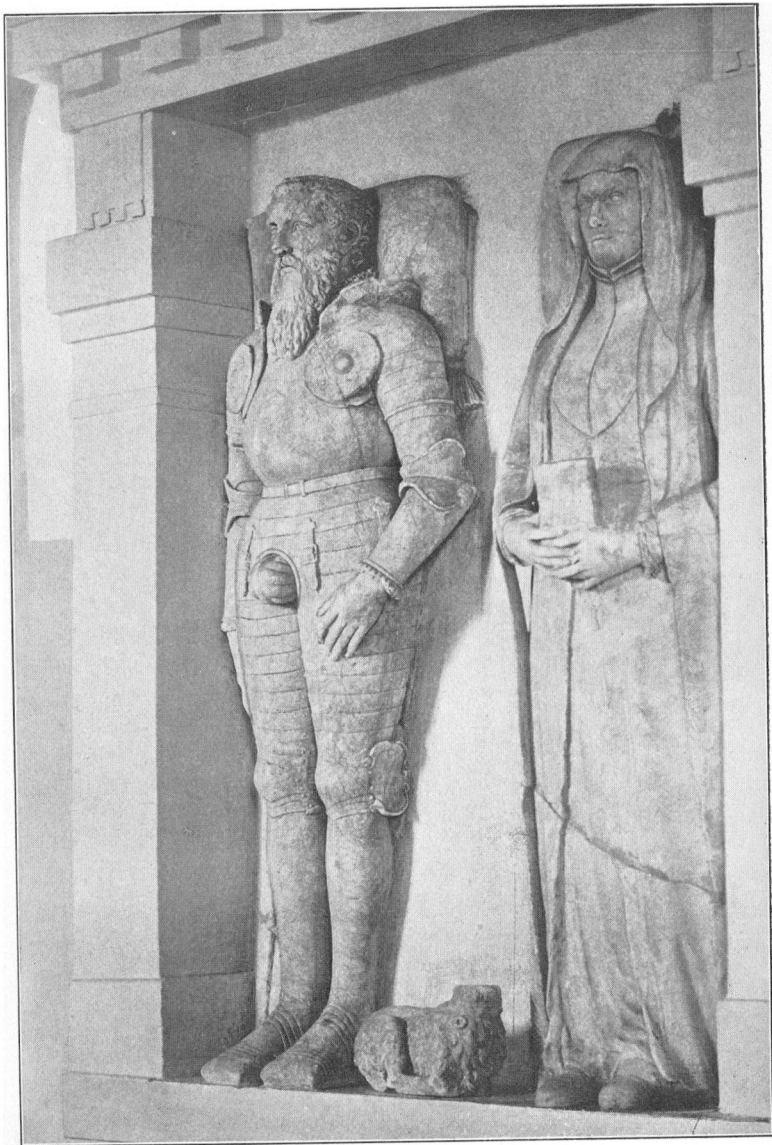
Niels Lange har ubetinget været den mest fremragende af alle Kærgaards Ejere. Han var Medlem af „Rigets Raad“, hvad ingen af hans Eftermænd opnaaede at blive, skønt to af dem¹ stod paa Nippet til at blive det. Ved Frederik den Andens Kroning fik han Ridderslaget, og paa samme Tid fik han Birkeret til sin Gaard Kærgaard 1559, hvorved opstod Hunderup Birk,² der omfattede Hunderup og Darum Sogne samt Vilslev By. Niels Lange var gift med Abel Skeel, som overlevede sin Husbond i 20 Aar. Niels Lange og Abel Skeel ligger jordfæstede i Hunderup Kirkes Kor. Over deres Grave blev rejst et Gravmæle,³ om hvilket Knud Lang skriver følgende: „Hunderup Kirkes

¹ Peder Lange og Erik Krag.

² Inddraget 1805.

³ Se Afbildning til nærv. Afhandling.

Niels Langes og Hustrus Mindesmærke i Hunderup Kirke.

Kor fik i det 16. Seculo en Tilsætning af nogle Fag i Anledning af et kostbart Monument, som er posteret paa Gulvet foran og midt i Koret og indtager et temmeligt Rum.¹ Samme ligner en Paradebænk eller Castrum doloris, som er 4 Alen lang, 3 Alen bred og 1½ Alen høj fra Gulvet af, hvis Overflade er af sort Marmor, Siderne af rødbrunt Marmor med de 4 Evangelister smukt udhugne i hvid Alabast, hvor ovenpaa ligger udi fuld Corpus ved Siden af hverandre Hr. Niels Lange og hans Frue Abel Skeelsdatter udi hvid Alabast, Manden i Ridderdragt efter sine Tidens Maade, Fruen i en Slags Nonnedragt med en Bog i Haanden og en Hund ved Fødderne.“ I Traps topografiske Beskrivelse af Danmark, tredje Udgave, tilføjes: „Kirkeejeren Biskop Koefoed lod dette nedtage Pinse 1822 og magasinere i Gravkælderen under Koret“. Lærer Asmus Jæger i Hunderup giver mig følgende Meddelelse: „I Juni 1885 blev paa Ministeriets Foranstaltning Kirken undersøgt af Arkitekt Koch. Ved denne Lejlighed blev under Korets Gulv søgt efter Langemonumentet. Deraf fandtes dog intet af Betydning.“ Efter at have omtalt, hvad der er gjort for at frede om de gamle Minder i Hunderup Kirke, fortsætter han: „Den nulevende Slægt ser med mildere Øjne paa de gamle Mindesmærker end den Slægt, der levede for henimod 100 Aar siden. da Kirkeejeren med en uhørt Vandalisme sønder slog det smukke og kostbare Langemonument, hvoraf der nu kun findes Rester indmurede i Korets nordre Væg og dets østre Gavl. I den nordre Væg Hovedfigurerne Hr. Niels Lange i

¹ Ved samme Lejlighed nedbrød man Korbuen for at give Plads til Gravmælet. Dette er af nederlandsk Arbejde og udført med stor Kunst.

Ridderdragt og hans Hustru Fru Abel Skeel i Nonne-
dragt.¹ I den østre Gavl de 4 Evangelister, som 1880
blev indmurede der; de fandtes henkastede i Taarnet.“
Det er alligevel ikke saa helt ubetydelige Rester, der er
tilbage af Langemonumentet i Hunderup Kirke. Der
findes foruden Hovedfigurerne begge Sidestykker med
de 4 Evangelister og det ene Endestykke med Ind-
skrift. Det andet Endestykke og den sorte Marmor-
plade mangler. Af den sorte Marmorplade har man
fundet Stumper hist og her i Hunderup, og et Stykke
skal findes som Underlag for Akselen i Hunderup
Mølle. Der har været Tale om at flytte Alteret lidt
længere frem i Koret og saa rejse det restavrerede
Gravmæle bagved Alteret.

Niels Langes og Abel Skeels Ægteskab var barn-
løst; men Niels Lange efterlod sig en uægte Søn, født af
en ufri Kvinde. Som vanbyrdig kunde han ikke arve
Kærgaard. Gaarden gik derfor over til en Brodersøn
af Niels Lange, som hed Hans Lange og var gift med
Johanne Skram, en Datter af Søhelten Peder Skram.
Da Hans Lange døde 1609, arvede hans Søn Tyge
Lange Gaarden; men da han saa døde ugift 5 Aar
senere, fik hans yngre Broder Peder Lange Kærgaard.
Han skal 1660, Aaret før sin Død, have jordet 3 voksne
Døtre paa én Gang. Det skal være denne Peder Lange,
der i Følge Knud Langs Optegnelser har anlagt den
før omtalte Vej fra Kærgaard over Vilslev Bymark til
Gredstedbro.

Peder Lange efterlod sig vel Sønnen Jørgen Lange;

¹ Dette skete i 1850, da Hartkornsejerne i Hunderup Sogn
havde købt Kirken. Skødet er udstedt 24. Oktbr., tinglæst 28.
Oktbr., af Provst Vinding og Clemmen Lindberg, Dybmosegaard,
den sidste en Broder til Jac. Chr. L.

men denne sælger Kærgaard Aaret efter Faderens Død (1662) til Erik Krag. Gaarden var da saa forgældet, at Købesummen umulig kunde dække Gælden. Efter den ulykkelige Svenskekrig har Gaard og Gods vel sagtens været saa medtaget, som saa meget andet Gods, at Jørgen Lange ikke har turdet besidde det. Fra nu af træder Slægten Lange ud af Kærgaards Historie. Fra den Tid, Hans Lange overtager Gaarden efter Niels Lange, har Slægten næppe haft Ophold der til Stadighed. Heller ikke véd man, om nogen af Slægten efter Niels Lange er stedet til Hvile i Hunderup Kirke. Derfor er det ikke saa underligt, at hans Borg forfaldt, og at den ved det syttende Aarhundredes Slutning trængte til at fornyes, saa meget mere som Erik Krag heller ikke har haft stadigt Ophold paa Gaarden.

Erik Krag († 1672) har allerede før Svenskekrigen opkøbt en Mængde Landejendomme, der under Krigen blev saa ødelagte, at de næsten ingen Værdi havde. Naar Knud Lang gør den Bemærkning om Fru Margrethe Rosenørn, „at hun gubernerer samme (Kærgaard) lige saa viselig og berømmelig, som hendes Mands Mormoder, Fru Vibeke Rosenkrantz i forrige Seculo forvaltede samme til Desavantage¹“, saa gør han denne sidste ikke saa lidt Uret; thi hun overtog sikkert nok Gaard og Gods saa forgældet og i saa ødelagt en Tilstand, at hun trods al Anstrengelse henlevede sine sidste Aar under meget trykkende Kaar.

Efter „Danske Atlas“ skal Erik Krag's Søn Frederik Krag († 1728) til en Tid have været Ejer af Kærgaard og maa vel ogsaa have boet der, siden hans første Hustru Hedevig Eleonore Juel ligger jordfæstet i Hunderup Kirke. Længe har han ikke haft Gaarden, men har

¹ Tab.

overdraget den til sin Søster Edel Margrethe Krag maaske paa samme Tid, som han anden Gang gifter sig med Griffenfeldts Datter Charlotte Amalie og faar med hende Stensballegaard.

Edel Margrethe Krag giftede sig med Generalløjtnant Frederik Gersdorff til Bramstrup paa Fyn. Hans første Hustru var Ida Sofie Juel, en Søster til Frederik Krags Hustru, Døtre af Statsmanden Jens Juel. Begge de to Søstre døde i en ung Alder efter et meget kort Ægteskab. Mindet om Frederik Gersdorff lever endnu i disse Egne i Sagn („den jydsk Slagter“); men de er ikke meget lyse. Baaede Frederik Gersdorff og Edel Margrethe Krag førte en meget stor Brevveksling baaede med indenlandske og udenlandske fyrstelige Personer „af deres Køn“, og paa Knud Langs Tid fandtes denne store Brevsamling endnu i god Behold; men desværre gik den tabt ved Branden paa Armvanggaard 1893.¹ Fr. Gersdorff² hviler nu ved Siden af sine tvende Hustruer i Hunderup Kirkes Taarn, hvis nederste Del er indrettet til et Gravkapel, der er adskilt fra Kirken ved en aaben Gitterport, kunstig udskaaren i Egetræ og af stor Skønhed. I den ene Halvdel ser man i Udskæringen Bogstaverne M. K. med Krone over, i den anden Halvdel Bogstaverne F. G. ligeledes med Krone over. Oven over Porten ligger to store Englefigurer ved Foden af en Kristusfigur, der tidligere har staaet med en Fane i Haanden; men Fanen er nu falden Figuren

¹ Ved samme Ildebrand gik et meget righoldigt Arkiv, der stammede fra Kærgaard, til Grunde, deriblandt flere gamle Tingbøger.

² Fr. Gersdorff døde 1724 og Edel Marg. Krag 15 Aar senere i en Alder af 76 Aar. Gersdorffernes Vaaben findes som Glas-maleri i et Vindue i Hunderup Kirke.

af Haanden. Kapellet har til Loft en smuk muret Hvælving, den eneste i Kirken. I Kapellet staar 3 store Egetræskister, der tidligere har været overtrukne med sort Silkefløjel og beslaaede med en Mængde Metalprydelser. Fløjlet er fortæret, og af Prydelserne er kun en mindre Del tilbage, gemt i en sort Kasse, der ogsaa henstaar i Kapellet og som menes ogsaa at have været brugt som Ligkiste for et lille Barn, der døde, da det var et halvt Aar gammel.¹ Ligkisterne har været forsynede med Kobberplader med Indskrifter. Deraf ses, at Fr. Gersdorff hviler i den midterste og største Kiste. De tre Kobberplader findes nu paa Gellerupholm.

Om Sønnen Oberstløjtnant Christoffer Frederik Gersdorff véd vi kun grumme lidt at fortælle. Knud Lang blev af ham kaldet til Sognepræst for Vilslev og Hunderup Menigheder 1744, fire Aar før Gersdorff døde. Han fortæller kun om ham, „at han var født 1699 paa Bramstrup, at han i Aaret 1734 blev gift med Frøken Margrethe Rosenørn, en Datter af Generalmajor Poul Rosenørn til Katholm og Mejlgaard. De levede sammen i 14 Aar og avlede 5 Sønner og 7 Døtre.“ Af Børnene kender vi Frederik Gersdorff, som var Rytteriofficer i Odense og Kammerjuunker; Poul Gersdorff paa Hanstedgaard, der var Major og formodentlig Forstander for Hospitalet; Christian Christoffer Gersdorff til Merringgaard og Ussinggaard, der blev Kammerherre; Edel Margrethe, gift med Holger Sehested til Herningsholm og Jungetgaard; Margrethe, gift med Axel Rosenkrantz de Lasson til Solbjerggaard, Sofie Amalie, gift med Etatsraad T. R. Teilman paa Endrupholm, og

¹ Vel sagtens Fr. Gersdorffs og Edel Marg. Krag's førstefødte, Erik G., født 21. Marts, død 2. Oktbr. 1691.

Anna Antoinette,¹ ugift, paa Gersdorffsgave eller, som den oprindelig hed, Nygaardsholm i Farup Sogn.²

Christoffer Fr. Gersdorff døde den 1. Maj 1748. og den 24. Maj 1786 døde Fru Margrethe Rosenørn. Deres Lig henstaar i et muret Gravkammer under Gulvet i Hunderup Kirkes Kor. Ved Undersøgelsen i 1885 stødte man ud for Døbefonten paa et muret Gravkammer, 3 à 4 Alen paa hvert Led. I Kammeret fandtes to Ligkister noget sammensunkne. Kammeret blev ved denne Lejlighed aabnet fra Øst (fra Koret); men den oprindelige Indgang er fra Vest (fra Skibet). Desuden fandtes ogsaa 2 stærkt forgyldte Plader af drevet Kobber med samme Indskrift og nogle Tilføjelser, som der er indhugget i Tavlen under Marmorfigurerne paa Væggen. Endvidere fandtes 4 ligeledes stærkt forgyldte Vaabenskjolde af drevet Kobber. Samtlige 6 forgyldte Plader var omviklede med en Blyplade. Paa den søndre Væg i Gravkammeret fandtes desuden en Blyplade med følgende Indskrift:

„Dise Indviklede Plader fandtes i denne Begravelse 1766 Tilligemed de Tilhørende Liige som blev i Begravelsens Bond ned satte derefter er i bemeldte Begravelse need sat den 12. Sal. Obrist Leutenant C. F. Gersdorff til Kærgaard, som døde 1. Maj 1748 og den 13. Juni 1786 hans efter Levende enke Frue Margrethe Rosenørn Som døde paa ermældt Kiærgaard den 24. Maj 1786. Dette

¹ Avktionskonditionerne af 25. Oktbr. 1786 er underskrevne af F. Gersdorff, P. Gersdorff, C. C. Gersdorff, H. Sehested, A. R. de Lasson og A. A. Gersdorff, men ikke af Teilman, der først døde 1788. Grunden maa vel være den, at han i de senere Aar var apoplektisk.

² Ejerne af Gersdorffsgave bar i et Par Slægtled Øgenavnet „Frøken“.

er tegnet og nedlagt af L. Larsen Birchedommer til Hunderup Birch.“

Denne Plade tilligemed de førnævnte 6 forgyldte Kobberplader blev optagne af Kammeret, og en ny Blyplade med Indskrift: „Aabnet 1885 paa Ministeriets Foranstaltning“ blev lagt ned paa Kisterne, og Kammeret derefter igen tillukket. De 6 forgyldte Plader blev af Arkitekt Koch sendte til København, men blev igen udleverede til Kirken, efter at Præsten og Kirkesangeren ved Indsamling i Menigheden havde tilvejebragt 50 Kroner, for hvilken Sum der blev anskaffet 2 Marmortavler, hvorpaa Pladerne blev fastskruede. Disse to Marmortavler hænger nu i Hunderup Kirkes Kor.

Eftertiden har ment, at naar Fru Margrethe Rosenørns Arvinger stillede Gaard og Gods til offentlig Avktion efter hendes Død, var det af den Grund, at det var saa forgældet, at de var nødte til at sælge det hele, samlet eller udstykket, som de bedst kunde. Denne Opfattelse er fejlagtig. Pantebogsattesterne, der fremlægges ved Avktionen, viser, at der heftede ingen Gæld derpaa. Ja ikke det alene, men der er næppe nogen Sandsynlighed for, at der er betalt noget nævneværdigt paa det solgte Bøndergods, der dog androg 256 Tdr. Hartkorn. Derfor kan det synes uforklarligt, at Gersdorfferne opgiver det gamle, smukke Herresæde, der nu i godt og vel 100 Aar har været i Slægtens Besiddelse; thi vel blev Kammerjunker Fr. Gersdorff højstbydende paa Gaarden og en Del af Godset, men det var jo ikke for at besidde det i den lemlestede Skikkelse. Der kunde tænkes en anden Grund

til, at Gersdorfferne opgiver deres gamle Herresæde. Fru Margrethe havde allerede før sin Død begyndt at sælge af Bøndergodset. 1784 købte Bønderne i Vilslev deres Gaarde til Selvejendom. I Følge Overleveringen skal hver Gaard have kostet 600 Rdl. Kurant,¹ hvilket bliver paa det nærmeste 100 Rdl. pr. Td. Hartkorn, en høj Pris, naar man sammenligner den med Priserne 40 Aar tilforn, da Bøndergods paa Avktionen efter Mag. Mat. Castensen kun kostede omkring ved 40 Rdl. pr. Td. Hartkorn. Det stemmer ogsaa godt overens med en Gældsforskrivning, som Gaardejer Mads Jespersen i Vilslev har udstedt 1787 til Jomfru Thura i Hvidding, og som lyder paa 1000 Rdl. Købesummen for hans Gaard 600 Rdl. er naturligvis ikke bleven berigtiget hos Fru Margrethe Rosenørn før hendes Død; nu maa Arvingerne have den Sag i Orden.² Aaret i Forvejen havde han købt sin Tiende og givet 182 Rdl. 23 Sk. for den foruden Renter og Omkostninger. Hertil kommer Omkostninger ved Ejendommens Overdragelse og Ordningen af Laanet, saa han paa den Maade let faar Brug for 1000 Rdl. Men man sporer den gode Tid for Landbruget; thi den 1. Maj 1793 afbetaler han 500 Rdl., i Maj 1799 200 Rdl. og Resten den 27. Juni 1800.³ Ved Avktionen 1786 fandtes der kun 202 Tdr. Hartkorn Bøndergods til Kærgaard mod 458 Tdr. nogle Aar tilforn. Fru Margrethe har altsaa, som før nævnt, forinden sin Død bortsolgt 256 Tdr. Hartk. Det svarer saa nogenlunde til Vilslev Bys og

¹ I „Fra Ribe Amt“ 1905 er angivet 500 Rdl., men senere Oplysninger peger hen paa 600 Rdl.

² I Følge Avktionskonditionerne skal de Bønder, der køber deres Ejendomme, betale Købesummen til Snapsting 1788.

³ Se Skøde- og Panteprotokollerne i Holsted.

Hunderup Sogns hoveripligtige Hartkorn. Vilslev By er solgt, og der nævnes kun ganske enkelte Fæstegaardes Salg i Hunderup Sogn i den følgende Tid.¹ Det er slet ikke udelukket, at Fru Margrethe kan have været berørt af den Bevægelse, der i hendes senere Aar gik igennem ikke saa ganske faa af vore Stormandsætter, nemlig at skaffe Bønderne Ejendomsret over deres Jord og derigennem bedre Livsvilkaar. Derfor kan det godt have været hendes *sidste Vilje*, at Bøndergodset skulde om muligt bortsælges eller i det mindste tilbydes Bønderne ved at stille det til offentlig Avktion; men blev Bøndergodset med Tienderne bortsolgt, saa var Kærgaards Herligheder borte, og selve Gaarden var ikke i Stand til at ernære en Adelsfamilie standsmæssigt. Det er imidlertid værd at lægge Mærke til, at i det mindste en af Fru Margrethe Rosenørns Døtre har kunnet sætte sig ud over det at leve standsmæssigt; thi det maatte Anna Antoinette Gersdorff som Ejerinde af en ganske almindelig Bondegaard i Farup Sogn.

Da Præsten Knud Lang i 1750erne begyndte at arbejde paa at faa Udskiftningen gennemført og Fællesskabet ophævet, var Fru Margrethe enig med ham i at gøre Forsøget, saa han i 1757 kunde gennemføre Udskiftningen af „Vilslev Kær“, der formodentlig dengang har henligget som Overdrev. Det var kun et lille Forsøg for at overbevise Bønderne om det fordelagtige ved Fællesskabets Ophævelse. Gammel Vane og Slendrian gjorde, at Bønderne i Reglen gjorde Modstand derimod. Men saa kom Forordningerne af 1758, 59 og 60 om Fællesskabets Afskaffelse, og saa tog Knud Lang fat. Han skrev flere Afhandlinger derom i „Dan-

¹ Sømmesteds.

marks og Norges økonomiske Magasin“, hvorfor han lønnedes med Guldmedalje. Bønderne i Vilslev havde ved Udskiftningen af „Kæret“ set, hvor store Fordele Afskaffelse af Fællesskabet førte med sig, at de nu var godt enige med deres Sognepræst om at faa det hævet fuldstændigt. Efter at nogle Betæneligheder var overvundne, gik Fru Margrethe ogsaa villig ind paa Knud Langs Plan. Fra Foraaret 1764 til Foraaret 1766 foretoges Udskiftningen i Vilslev af Fuldmægtig Hans Smidt paa Kærgaard. Da han saa er færdig i Vilslev, ser det ud til, at han tager fat i Darum, hvor Udskiftningen skal være foregaaet 1766; thi de Maader, hvorpaa Udskiftningen er foretagen i disse Byer, ligner saa fuldstændig hinanden, at man kun kan tænke sig den udført samtidig af samme Mand, hvorimod Udskiftningen i Hunderup Sogn blev saa yderst forskellig derfra. Forordningerne af 1758, 59 og 60 var meget svævende, alle Parter skulde være enige, en enkelt kunde forpurre det hele. Derfor satte de heller ingen anden Frugt, end at den sidste Rest af Fællesskab mellem Herregaarden og Bondebyen blev hævet. Først ved Forordning af 23. April 1781 blev det paabudt, at naar bare *en* Mand forlangte Udskiftning, skulde Sagen fremmes, om saa alle andre satte sig derimod, og de skulde oven i Købet være pligtige til at deltage i de dermed forbundne Omkostninger i Forhold til deres Hartkorn. Nu er det temmelig afgjort, at Knud Lang har været en Mand, der har staaet i stor Yndest hos sine Sognefolk; men Fru Margrethes Indflydelse maatte ogsaa til, for at Værket kunde fremmes. Men var hun saa villig til at gaa ind paa Fællesskabets Ophævelse, saa er det tænkeligt nok, at hun kunde gaa et Skridt videre og række Haand til Fæstevæsenets Ophævelse

og Hoveriets Afskaffelse. Dersom Efterkommerne af den Slægt i Vilslev, Hunderup og Darum Sogne, der levede for halvandet Aarhundrede siden, engang i Tidens Løb skulde føle Trang til at udtrykke deres Taknemmelighed mod dem, der her rakte Haand til at gennemføre de store Landboreformer, saa maa de to Navne særlig fremhæves: Fru Margrethe Rosenørn og Præsten Knud Lang.

Der er en anden Side af Fru Margrethes Personlighed, som ogsaa maa fremdrages, og det er, at hun, den fine og fornemme Adelsdame, ingenlunde har afspærret sig fra sine undergivne, men endog kunde taale ret drøj Tiltale. Mads Jespersens Gaard i Vilslev brændte 1781 ved Lynnedslag i Høhøstens Tid, og paa den Tid var han Fæster til Kærgaard. I Sommerens Løb fik han vel Gaarden opbygget, men da Efteraaret kom, manglede han „Halepæl“ til sin Stald. Han sendte saa sin Hustru, Kirsten, over til Kærgaard for at bede Fru Margrethe, om han ikke maatte faa Lov til at hugge nogle Egestolper i hendes Skove efter Udvisning. Kirsten havde i sin Tid tjent Fru Margrethe som Væverpige, og efter at hun var bleven Bondekone i Vilslev, vedblev hun at være hendes Væverske. Kirsten kom derfor ret ofte til Kærgaard, og her havde hun sit „Frisprog“. Da hun nu kom frem med sit Ærinde, gav Fru Margrethe det Svar: „Dem kan han købe i Ribe“; men Kirsten havde Gensvar paa rede Haand: „De veed a misæl nok, de behøvet a it a spør Fruen om“. Men hendes Mand fik alligevel Stolperne, og de stod i Stalden lige til 1855.

Vi kommer saa til Avktionen paa Kærgaard 25. og 26. Oktbr. 1786. Gamle Peder Hansen i Vilslev, ogsaa kaldet Per Knold, har fortalt mig i min Barndom om denne Avktion, hvor han havde været til Stede som Barn. Det havde gjort et stærkt Indtryk paa ham at se den Pragt, her var udfoldet. En Mængde adelige Herrer og Damer havde givet Møde i deres statelige Dragter af Silke og Fløjel og guldbaldyrede med de lange Slæb, som Tjenere gik bag efter og holdt, de gamle svære Kæreter, forspændte med 4 til 6 Heste med Sølvbeslag paa Seletøjet, de prægtige Ridetøjer, og endelig det talrige Tjenerskab i spraglede Liberier, alt dette havde taget Drengens Opmærksomhed fangen. Det blev saa ogsaa sidste Gang, at Adelen kom til at udfolde sin Pragt paa Kærgaard. En ny Tid laa i Svøbet og stod i Færd med at bryde frem for at afløse den gamle.

Avktionskonditionerne finder vi i en gammel Kirkeprotokol, der tilhører Vilslev Kirke; de omfatter 27 Poster. 14 Selvejergaardmænd i Vilslev køber deres Andel af Sognets Kirketiende efter Hartkornet, og de 13 betaler hver 182 Rdl. 23 Sk. for den. Den fjortende, Frands Johnsen, der har 'en Skæppe Hartkorn mere end de andre,¹ betaler 185 Rdl. 90 Sk. Af Resten af Tienden i Vilslev By køber Birkedommer Lars Larsen i Vilslev 10 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. for 310 Rdl. 9 Sk. og Kield Pedersen af Jested 67 Tdr. 4 Skp. 3 Fdk. 1 Alb. for 2004 Rdl. 50 Sk. Hele Købesummen for Vilslev Sogns Kirketiende er 6595 Rdl. 30 Sk., deraf betaler Jested By og den Del af Hille-

¹ En af hans Formænd skal have været Ridefoged paa Kærgaard og skal saaledes have været begunstiget. Gaarden var ogsaa bygget i en herskabelig Stil. Den blev ombygget i 1850erne.

rup, der hører under Vilslev Sogn, omtrent en Fjerdedel, som er 1543 Rdl. 61 Sk., der fordeles dels efter Hartkorn, dels efter Gaardenes Proportion imod hinanden; thi Jested og Hillerup hørte til de blandede Distrikter, og det slesvigske Gods havde ingen Hartkornsberegning. Skønt det ikke udtrykkelig kan ses, fremgaar det dog af Kristian den Femtes Skøde til Mathias Worm, at Kongetienden er fulgt med Kirken og Kirketienden, uagtet det slet ikke nævnes i Avktionskonditionerne af 25. Oktbr. 1786. Desuden synes Købesummen (ca. 20000 Kr.) at være for høj, naar ikke Kongetienden er fulgt med.

Ved Avktionen 1786 bliver en Del Fæstegaarde købt af Fæsterne i Darum Sogn, men kun en enkelt i Hunderup, maaske ogsaa Tienderne i Hunderup og Darum, men ikke af Hartkornsejerne. Af selve Hovedgaarden foregaar kun den Udstykning, at Niels Jakobsen paa Fanø og Peder Thomsen i Sønderho købte Engen „Udgrobene“, som de saa 3 Aar senere solgte til forskellige Mænd i Darum. Hovedgaarden blev tilslaaet den højstbydende, Kammerjunker Fr. Gersdorff, med den tilbageværende Del af Godset for 20893 Rdl.; men han skødede den saa den 16. Juni 1790 til førnævnte to Mænd, Niels Jakobsen paa Fanø og Peder Thomsen i Sønderho. Nu begynder først den egentlige Udstykning af Hovedgaarden. Samme Aar (1790) sælger de „Føllehave“ i Vilslev Enge til Tolder Svitzer i Gredstedbro, 311,000 □ Alen stor, for 2950 Rdl. „Føllehave“ vedblev at høre til Gredstedbro Krogaard, indtil Kroejer Husted omkring ved 1860 solgte Gaarden til Johannes Clausen. Sælgeren forbeholdt sig den nævnte Eng. Samtidig køber Knud Svartz „Hunderup Tinghus“, der havde et ret betydeligt Jordtil-

liggende, og Peder Kristensen i Darum med flere køber „Tueeng“ i Darum Enge for 3300 Rdl. Jakobsen og Thomsen forbeholder sig Bøndergodset, som de Tid efter anden afhænder,¹ og giver Tolder Møller af Hjerting Skøde den 9. Juni 1790² paa Hovedgaarden alene for 11000 Rdl.; men han sælger den straks igen til Etatsraad Kirketerp for 9000 Rdl. Naar den sidste Købesum er mindre end den foregaaende, saa hænger det sammen med, at Møller har solgt en Del af Hovedgaardens Tilliggende „Lundager“ til Niels Kristensen Helle af Darum, og her rejser sig saa „Lundagergaard“ ved „Sønderlund“, som senere bliver omtalt; men Møller forbeholder sig alt det øvrige „Kærgaardmark“, saa den Del af Kærgaard, som bliver tilskødet Kirketerp 1791, er den samme, som Enkefru Bolvig tilskødede Grejsen, godt 13 Tdr. Hartk. Kirketerp dør 1792; men hvorledes Kærgaard saa kommer til Justitsraad Marcussen i Viborg, kan ikke opredes, med mindre han er en af Arvingerne. Vist er det, at han giver Avktionsskøde paa Kærgaard af 2. Juni 1795 til Peder Lydiksen Nissen af Gerup i Daler Sogn. Det kan heller ikke opredes, hvorledes Kærgaard gik over til Etatsraad Tøger Reenberg Teilmans Enke paa Endrupholm, Sofie Amalie Gersdorff, en Datter af Fru Margrethe Rosenørn. Vist er det, at hun besad den i det mindste til 1801. Naar Trap angiver dette Aar

¹ Vi maa lægge Mærke til, at det kun er Brugerne af Fæstegaardene, der køber dem. Det kunde næsten synes, som Jakobsen og Thomsen har været bundne til at sælge til dem alene.

² Der er en underlig Uoverensstemmelse i Dateringen af de gamle Skøder. Jakobsen og Thomsen giver Tolder Møller Skøde af 9. Juni, men Fr. Gersdorff giver dem førsi Skøde 16. Juni samme Aar. Saaledes udviser de gamle Skøde- og Panteprotokoller.

som hendes Dødsaar, saa foreligger her en Fejltagelse; hun døde først 1808. Men 1801 overdrog hun Endrupholm til sin ældste Søn Tøger Teilman, og det er rimeligt, at hun paa samme Tid har overdraget Kærgaard til sin anden Søn Andreas Charles Teilman. Véd vi lidt eller saa godt som intet at fortælle om de foregaaende Ejere efter Fru Margrethe Rosenørns Tid, saa véd vi noget at fortælle om Hofjægermester Andr. Ch. Teilman, eller som Overleveringen saavel som Samtiden nævnede ham: „Jægermesteren paa Kærgaard“. Han slægtede ikke sin Fader eller Farbroder og Navne paa Nørholm paa; han var en daarlig Landmand og slet Økonom, derfor gik det ham ogsaa ilde. Jagten laa ham mere paa Sinde end Gaardens Drift, og det var nok Grunden til, at han maatte gaa fra Gaarden. Glemmes maa det jo ikke, at Tidsrummet, hvori han besad Kærgaard, fra 1801 til 1822, var et vanskeligt Tidsrum for hele Erhvervslivet og ikke mindst for Danmarks Landbrug. En Fortælling er meget betegnende. En Morgen kommer hans Avlskarl ind til ham, mens han endnu laa i Sengen, og siger: „Hr. Jægermester! Der er sket en stor Ulykke i Nat.“ „Hvad da?“ spørger han. „Hele Engen er sat under Vand, og alt Høet er blevet ødelagt.“ „Aa“, svarer han, „det har jeg selv gjort, for at jeg kan komme til at skyde Bekkasiner.“ Men det Aar avlede man intet Hø til Kærgaard. Jeg mindes en anden Fortælling om ham, der ganske vist ikke kaster noget Lys over Jægermesteren, men mere over Tiden, hvori han levede. Min Fader havde en ældre Plejesøster i Hillerup. Hun var en aldrende Kone, mens jeg endnu var Barn. Hun havde en god Hukommelse og en udmærket Fremstillingsevne, men var meget overtroisk.

Engang fortalte hun om to slemme Hekse, der skal have levet i Jested, mens hun var i Opvækst. De kunde endog paatage sig Dyreskikkelse. Saa en Dag, da Jægermesteren paa Kærgaard var paa Jagt i Vilslev Storfenne, rejste han to Harer. Han skød paa dem, saa Haarene røg af dem, men lige meget hjalp det; Harerne blev ved at drille ham. Men saa tog han en Sølvknap af sin Trøje og lagde den for, og da han saa havde skudt, forsvandt Harerne. Men en af de to Hekse i Jested havde fra den Dag af et Hul ind ved den venstre Hofte, som ikke kunde læges, „og“ føjede min Faster til, „a haar sjel siet en“.

Hofjægermester Teilman var en god Ven af den senere Kong Frederik den Syvende, der i en Aarrække efter Skilsmissen fra sin første Hustru som Prins levede i en Slags Forvisning i Fredericia. Prinsen var en ivrig Jæger, og Teilman var som oftest Deltager i hans Jagtpartier og var da tillige hans Gæst. Nu mente han, at han for en Gangs Skyld burde gøre Gengæld. Men da han allerede for længst havde forladt Kærgaard, manglede han et Jagtomraade. Han henvendte sig saa til Ejerne af Endrupholm og andre større Gaarde, men ingen af dem vilde overlade ham Jagten. Han fandt alligevel paa Raad; thi af en Gaardmandsenke i Vong, Nykirke Sogn, lejede han ikke alene Jagten; men han fik hende ogsaa til at give dem baade Husly og Kosten. Hele Lejligheden, hun kunde afse, var et Kvistkammer, hvor der knap nok var Plads til de to Jægere med deres Hunde og Jagtredskaber, men det gik dog. Værre var det, at Prinsen havde betinget sig otte Retter Mad om Dagen; det fik han ogsaa under otte forskellige franske Navne, men i Virkeligheden bestod de af Flæsk og Kartofler. Saa gik Jag-

ten løs¹ langt ud over Enkens Marker og Enge. Det blev taalt paa den Tid, da Bønderne endnu ikke havde faaet Sans for Jagtfreden; hver jagede, som han lystede, undtagen paa Herregaardsmarkerne. Dog var der en Gaardmand i Vejrup Sogn, der anholdt de to Vildskytter og truede dem med Lovens Haandhævere. De navngav sig som Prins Frederik og Hofjægermester Teilman; men det tog Bonden intet Hensyn til, og det saa ret betænkeligt ud. Formodentlig er det lykkedes Prinsen at overbevise Bonden baade om Angivelsernes Rigtighed og hans egen uberettigede Anholdelse ved at benytte et gammelt slaaende Bevis i Skikkelse af et Par blanke Sølvmonter; thi vist er det, de slap for videre Tiltale. Efter at Teilman havde tilbragt en Aarrække i ret trange Kaar, lykkedes det ham ved Prins Frederiks Indflydelse at opnaa en Ansættelse som Guvernør i Guinea, herfra vendte han tilbage efter et eventyrligt Liv derovre og døde 1852 i København. Han ligger begravet paa Frederiksberg Kirkegaard. Andr. Ch. Teilman var 3 Gange gift og havde mange Børn. Syv af dem døde paa Kærgaard, og de blev jordede ude i Skoven i Nærheden af „den blaa Laage“. For godt et halvt Aarhundrede siden fandtes endnu Spor af de 7 smaa Gravhøje; i vore Dage er ethvert Spor forsvundet.

Andr. Ch. Teilman solgte Kærgaard til Prokurator Søren Sørensen, hvis Skøde er af 30. Avgust 1828. Avlsbygningerne, der laa godt et Hundrede Skridt Nordøst for Hovedbygningen, maa vel sagtens paa den Tid have været meget forfaldne; thi han nedbrød dem

¹ For nogle faa Aar siden levede endnu Mænd her i Egnen, der havde mødt dem ved Aalbæk Mølle. De var begge to til Hest og red paa Islændere. Begge var iførte grøn Jægertrøje.

saa nær som Kostalden, som endnu stod der, da Bolvigs Enke solgte Gaarden til Grejsen. Man vil endog paastaa, at Sørensen tænkte paa at nedbryde Gersdorffernes gamle Borg for deraf at opbygge en ny Gaard henne ved Stampemøllen i den sydlige Udkant af Skoven. Saa meget er vist, at han tog fat paa at omdanne den gamle Borg, saa at en Del af den kunde afbenyttes til Avlsbygninger; men han stødte paa Vanskeligheder. Den nordre Fløj vilde han omdanne til Hestestald og Vognskur, men her var Hvælvingerne ham i Vejen. Han prøvede paa at nedbryde dem, men det lod sig ikke gøre. De var murede i Kalk, der var brændt af Muslingeskaller, og den havde forbundet sig saa fast med Murstenene, at det hele dannede en fast Masse. Saa var der ikke andet at gøre end at fylde Hvælvingerne med Jord; men saa maatte Gaardspladsen højnes, og det kan man tydelig spore. I andet Stokværk af Hovedfløjen fandtes Riddersalen, og den skal have indtaget en stor Del deraf. Her fjernede Sørensen allerførst Loftet og solgte de svære Egebjælker. Derpaa nedbrød han hele det andet Stokværk; men det kunde han kun gøre paa den Maade, at han lod hugge Fuger udvendig i Muren, og saa væltede man Murværket ud i Borggraven, der næsten dels derved blev opfyldt. Dette Arbejde blev udført af en Tømrer, der hed Poul Led, som i min Barn-dom sad i en Lejestue i Nærheden af mit Hjem. Det Arbejde skal han have udført for en Betaling af 36 Rdl. Kurant. Murstenene kom ikke til nogen Nytte, da de ikke lod sig skille fra Kalken. I Stedet for det gamle Tegltag fik hele den gamle Borg nu Straatag. Medens dens Tegltag med den høje Kvist før havde raget højt op over Skoven, skjulte det straatækkede

og lemlæstede Kærgaard sig nu skamfuld mellem Træerne. Ogsaa Stampemøllen lod Sørensen nedbryde. Han samlede sig ikke nogen Formue paa Kærgaard, heller ikke efterlod han sig noget lyst Minde. Han skal have været meget stridbar og trættekær. Vilde nogen have en tvivlsom Sag for Retten, henvendte man sig ikke forgæves til Sørensen. Han skal være død som en fattig Mand, man mener endog i Fattighuset.

Sørensen solgte Kærgaard til Jens Christoffer Bolvig, hvis Skøde er af 3. Marts 1837. Trap nævner rigtig nok hans Fader Laurids Bolvig som den næste Ejer, men det passer ikke. Da J. Chr. Bolvig købte Kærgaard, ejede hans Fader en mindre Gaard i Pjedsted ved Fredericia; men denne solgte han og flyttede med Sønnen til Kærgaard, hvor han døde.¹ J. C. Bolvig skal have det Lov, at han fredede om den gamle Borg og især dens lille kønne Skov, som Sørensen havde ladet forhugge. Havde Sørensen været stridbar, var Bolvig en fredelig Mand, en Mand, der havde Beboernes Tillid, hvorfor han ogsaa modtog Tillidshverv. Han var afholdt af alle dem, han kom i Berøring med. Det var just ikke mange; thi han og hans Familie levede meget stille. Han døde 1856 i sin kraftigste Alder. Hans Enke solgte Kærgaard til Gæstgiver Grejsen i Ribe, der 1868 solgte Gaarden med dens halve Tilliggende til Fattiggaaard.

Grejsen forhuggede ogsaa Skoven; men værre var det næsten, at han ryddede de mange levende Hegn, der som en Mængde Fangarme strakte sig ud til alle Sider

¹ Laurids Bolvig ligger begravet paa Hunderup Kirkegaard. Saavidt man véd, var han en Søn af Kammerraad Bolvig paa Nebbegaard i Gaarslev Sogn ved Fredericia.

ligesom for at binde de skarpe Vinde. Der var et bredt Bælte af Rødel, der strakte sig langs Vejen til Frøsiggaard; der var Vejen til „Frøerlund“, hvor der fandtes Diger paa begge Sider, bevoksede med levende Hegn; der var Vejen, der fra Hunderupvejen fører Nord om Skoven mod Øst, ogsaa den var omgiven af levende Hegn langt paa den anden Side Skoven. Alt det lod Grejsen fjerne. Endelig kom Forstvæsenet, skønt lovligt sent, for at standse Ødelæggelsesværket.

Paa den fraskilte Kærgaard Mark rejste sig saa en hel lille By af smaa Gaarde og Huslodder. Et Par Lodder synes at være faldne som Belønning for lang og tro Tjeneste. Saaledes skal Mads Stamp have været Karl paa Stampemøllen og Peder Kusk skal have været Herskabskusk. Der rejste sig kun én større Gaard „Lundagergaard“. Hvem der først har opbygget den, véd vi ikke. Af senere Ejere end Niels Kristensen Helle kender vi Lars Malle, Enkefru Irminger paa Øllufgaard, Ritmester Lachendorf og Niels Svendsen. Det hænger maaske saaledes sammen, at Lars Malle har købt Gaarden af Niels Kr. Helle. Lars Malle har ikke kunnet besidde Gaarden, han har været i Gæld til Enkefru Irminger, der saa har overtaget Gaarden og solgt den til Ritmester Lachendorf;¹ men samtidig har hun taget et Stykke fra Lundagergaard og givet det til Lars Malle under Navn af „Lundagerholm“, for at han endnu en Tid kunde friste Livet. Lars Malle og Lachendorf blev godt kendte for det lystige Liv, de førte. Lachendorf maa have svaret godt til sit Navn;

¹ Fru Irmingers Skøde til Ritmester Lachendorf er af 28. Juli 1800. Om Lachendorf se foran Side 9.

thi det kunde ikke nævnes, uden at man fik sig en hjertelig Latter. Om Lars Malle hedder det, at han skal have været en fin og fornem Herremand, der kørte i Karét med fire for, at han skal have ejet flere Herregaarde, deriblandt Øllufgaard; det sidste passer dog ikke. Han har ejet Lundagergaard, og han har boet paa Lundagerholm, og paa det sidste Sted fik hans Eftermand Mallenavnet efter ham (Kristen Malle). Lars Malle kom paa Fattigvæsenet, og i min Barndom gik han paa Omgang i Vilslev-Hunderup Kommune og skulde opholde sig en Dag paa hver Tønde Hartkorn. Jeg ser endnu tydelig Stakkelen komme trippende med hurtigt Fodskifte og smaa Skridt som en 80-aarig Mand støttende sig til et 2 Alen langt Spir. Han var en høj, svær Mand med et venligt Aasyn, altid munter og tilfreds trods sine ublide Kaar. Hvor han kom, blev han altid bænket ved den nederste Bordende og maatte spise af eget Fad med en vældig stor Træske, som han selv medbragte. Det var grueligt at se, hvad han kunde fortære; Mage til Graadighed har jeg aldrig set. Naar han saa havde fortæret sin Aftensmad, blev han fulgt ud i Stalden, hvor man redte hans Natteleje i en tom Hestestald eller Kobaas. I Seng kom han aldrig, da ingen sørgede for hans Renlighed. Det var ham en stor Glæde, naar han i mit Hjem kunde faa Lov til om Vinteraftnerne at sidde inde i Dagligstuen og fortælle Eventyr for os Smaabørn. Vore Øjne hængte ved hans Læber som for at fange hvert Ord, naar han førte os ind i Eventyrets Verden til Trolden med de mange Hoveder, der vogtede Prinsessen. Men naar saa Askeladden havde udfriet Prinsessen, og han sluttede med Snip, Snap, Snude, da havde den gamle Mand vel nok haft sine lyse-

ste Øjeblikke. Det var ikke med gamle Malle som med saa mange andre Stakler, der har lidt Skibbrud, at han druknede sine Sorger i Brændevin; nej, gamle Malle var en ædruelig Mand. Hans Lidenskab var Røgtobak. Da Fattigvæsenet ikke kunde afse denne Luksus til ham, tog han til Takke med Udkradsningen. I de gamle Merskumspiber, som dengang var almindelige, blev næppe Halvdelen af Tobakken forbrændt. Denne Udkradsning tørrede gamle Malle, sigtede saa Asken fra og blandede det tiloversblevne med tørrede Kirsebærblade og Blomsten af Røllikken. Det kaldte man saa Fattigmandstobak. Lars Malle døde i 1840erne.¹

Ved 1821 eller 22 købte Jens Nielsen, ogsaa kaldet Jens Hollænder, Lundagergaard. Bygningerne var dengang meget forfaldne, saa han blev nødt til at ombygge hele Gaarden. Han anlagde et lille Teglværk for at kunne fabrikere Stenene til sit Byggeforetagende. Han udvidede Skoven ved at inddrage et Stykke Hede ved dens nordvestlige Hjørne og tilplante det med Gran. Det gav Læ for den øvrige Del af Skoven, der i det væsentlige bestod af Eg med en frodig Underskov af Hassel. Efter hans Død gik Lundagergaard over til hans ældste Søn, hvis Enke besad den indtil for nogle Aar siden.

Det er med en vis Vemod, vi betragter Resterne af det gamle Herresæde, inden for hvis Mure der har rørt sig et rigt og muntert Liv. Her er grædt over

¹ Jeg har aldrig hørt nogen, ikke engang ældre Mænd, tiltale den gamle Mand med „Du“, altid med „I“; var det af Pietet for den faldne Storhed?

Danmarks Nederlag og jublet over dets Sejre. Det er ikke en Lavadel, der her har siddet til Huse for at nyde Livet saa godt, dens Midler slog til; men her har levet Mænd, der har grebet dybt ind i vort Samfunds Udvikling. Der er Rigsraaden og Ridderen Niels Lange, Hans Lange den yngre, Gunde Lange og Peder Lange, allesammen betydelige Mænd, der brugte deres Evner i Statens Tjeneste. Baade Erik Krag, Frederik Krag og Frederik Gersdorff har været betydelige Mænd. Med Undtagelse af de to ældste Ejere, vi kender, og om hvem vi véd saa grumme lidt, har alle de andre gjort Statstjeneste, Krigstjeneste, Hoftjeneste eller virket som Videnskabsmænd. Ret mange har i deres Ungdom studeret ved fremmede Universiteter. Vi har det Særsyn ved Kærgaard, at den staar i sin fulde Glans, indtil dens Sol paa en Gang daler under Synskredsen for stedse at forsvinde. Dens Nedgang med Fru Margrethe Rosenørn har en ejendommelig Skønhed. Men saa kommer Kærgaards mørke Tid: Udstykningen med de mange Ejerskifter, Søren Sørensens Mishandling af den gamle Borg, da den gamle Riddersal forsvandt. Bolvig fredede vel om Resterne saa godt han kunde; men Grejsen var haard ved Kærgaard og, som anført, solgte han den til Fattiggaard. I de gamle Sale, hvor Dansen er traadt til Kæmpevisens Toner, har nu i over en Menneskealder kun lydt Fattigfolks Klager. Saa kom den nye Fattiglov, og da man var klar over, at nu var Fattiggaardenes Dage talte, var der Mænd, der talte om, at den gamle Borg burde købes og omdannes til en Højskole eller Landbrugs-skole. Maaske kunde saa Hovedfløjen atter faa sit andet Stokværk tilbage og Gaarden sit Tegltag, og Hjørnetaarne rejse sig paa den gamle Grundvold.

Mennesket spaar, men Gud raa'r, her er maaske en Opgave for Fremtiden at løse. Men vi blotter vore Hoveder i Ærbødighed for de henfarne Slægter, naar vi træder ind i de lange Korridorer, skumle Gange og halvmørke Kælderrum. Hvad her er virket, jublet og grædt, har været Bidrag til at bære Sten til vort gamle Folkehus, om hvilket er spaaet, „at Danmark skal staa, mens Bølgerne rulle“.

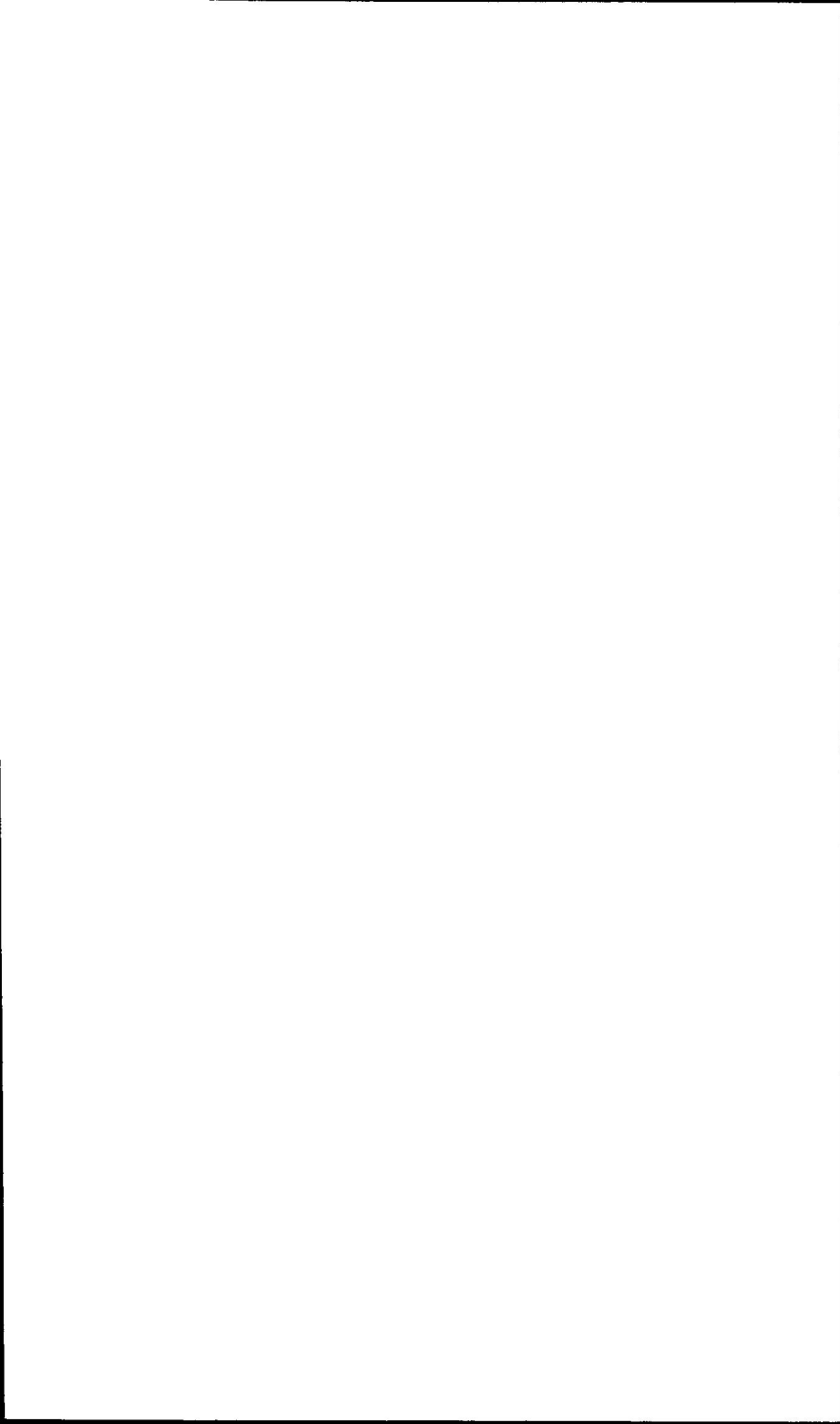
Efterskrift.

I Søren Andersens Gaard i Vilslev fandtes en Dør, der uden for al Tvivl stammede fra Kærgaard. Da Gaarden i Vilslev saa blev udstykket, og en Del af Bygningerne blev nedbrudt, blev den gamle Dør flyttet derfra til Lundagergaard og lagt op paa Loftet. Her, mente man, den laa, da Gaarden brændte; men efter Branden fandt man den liggende ude i Haven. Lundagergaard skiftede saa Ejer; men ingen vidste, hvor den gamle Dør var bleven af, indtil man endelig opdagede, at den var havnet ovre i Bramminge Stationsby. Der er nu taget et Fotografi af den gamle Dør.¹ En Kender udtaler sig saaledes derom: „Saa vidt jeg kan se, er Udskæringerne paa den gamle Dør skaarne af en Mester, der levede 1630, den maa derfor omtrent være fra Tiden 1610—1650, og Billederne paa den maa enten være en af de sidste af Slægten Lange eller ogsaa Erik Krag; Dragterne passer ogsaa til den Tid, da Manden har den store Krave om Halsen. Jeg tror nærmest, det er Langer, da Erik Krag ikke har andet end Over- og Fipskæg paa de Billeder, der findes af ham, og Manden her paa Døren har Fuldskæg.“ Hvis denne Slutning er rigtig, har vi

¹ Se medfølgende Billede.

Dør fra det gamle Kærgaard.

maaske her en Levning fra Niels Langes gamle Borg. Paa Dørkarmen har staaet følgende Indskrift: „I al min Brøst er Gud min Trøst;“ men den findes ikke mere.

I den for nogle Aar siden paa Frøsiggaard nedbrudte østre Længde fandtes nogle gamle Døre, der uden Tvivl ogsaa stammede fra Kærgaard; de findes nu paa Afbyggergaarden. Foran den nedbrudte Længde stod nogle smukke Sten, forbundne med Jærnkæder; ogsaa disse stammede sikkert nok fra Kærgaard. Disse Sten blev af Hr. Kammerherre Stemann erhvervede for at benyttes ved Vedelsmonumentet i Anlægget ved Ribe. Ligeledes fandtes i John Frandsens Storstue i Vilslev et Par gamle Oliemalerier, der ogsaa maa stamme fra Kærgaard. De hang der endnu i 1851, da de var indrammede i en Dekoration i Anledning af „Soldaterballet“ i Vilslev, der netop holdtes i denne Storstue. Desværre har de ikke været til at opspore. Der vil sikkert nok kunne findes endnu mere, som stammer fra det gamle Kærgaard.¹

---

¹ En Del — vistnok originale — oliemalede Portrætter af nogle af Kærgaards ældre Ejere — Erik Krag, Fr. Gersdorff o. fl. — ejes af Hr. Proprietær T. Teilman paa Gellerupholm ved Varde.